

INDFØDTE FOLKS GLOBALE RUM

Indfødte folk har i FN skabt sig et alternativt rum, kontrolleret af dem selv og delvist uafhængigt af såvel FNs statslige medlemmer som de samfund, de repræsenterer. Vi finder dette rum i sin fysiske fremtræden såvel som i retlige normer og verbale traditioner – oftest omgærdet af symbolske former. Denne artikel handler om de midler og strategier, som indfødte folk har anvendt for at skabe deres eget internationale rum.

af JENS DAHL

Det ser eksotisk ud, når flere hundrede indfødte fra alle dele af verden, mange ikklædt eksotiske klæder, samles i et af FN-bygningens store mødelokaler i Geneve eller New York. Det bliver ikke mindre iøjnefaldende, når de optræder sammen med regeringsrepræsentanter, ulastelig klædt i jakkesæt eller nederdel.

Anledningen til dette møde er imidlertid mindre eksotisk. Det erfarer man hurtigt, når repræsentanter for indfødte etniske minoriteter fra Indonesien, Tanzania, Bolivia eller Rusland beretter om de overgreb eller den undertryk-

kelse, de til stadighed er udsat for – af de selvsamme regeringer, som er til stede i rummet.

Her er vi så ved det ironiske, som er udgangspunktet for denne artikel: De indfødte søger ly i FN, som er en institution helt domineret af de stater, de er oppe imod. Man kan faktisk sige, at den internationale indfødte bevægelse har søgt næring og er vokset frem under vingerne af, og beskyttet af de stater, som de igen og igen verbalt går til angreb imod. Her på de bonede gulve har de skabt sig selv et rum, hvor de frit kan angribe og skamme regeringer ud. Samtidig er de langt

væk hjemmefra og kan i relativ frihed folde sig ud, stille krav uden konstant at være under opsyn af de hjemlige kulturelle vogteres råd.

Indfødte folk fra alle dele af verden har i FN skabt et alternativt og kollektivt rum, langt fra hjemmet og midt i modstanderens domæne. Her er de ikke blot tålt, men den indfødte globale bevægelse er spiret og vokset frem, ernæret af FN's menneskerettighedsinstitutioner.

Opbygningen af dette alternative rum har været en gradvis proces, hvor de indfødte langsomt – man kan næsten sige systematisk – har udvidet deres kontrol.

Mohawk (Haudenosaunee) ser sig selv som en nation på linje med FNs statslige medlemmer. Foto: Jens Dahl

Den historiske ramme

De indfødte trådte ind ad FN's døre i Geneve i slutningen af 1970'erne. De havde ingen rettigheder i systemet, ingen aktiver og ingen ret til selvstændigt at optræde på denne scene. 30 år senere har de fået permanent sæde i flere FN-organer, og fra at være de svageste af de svageste har de skabt sig et levedygtigt rum, som rækker langt videre end de formelle positioner vidner om. Som en indianerhøvding fra Canada engang sagde: "I 1977 bankede vi på FN's dør for at komme ind, og nu sidder vi ved bordet sammen

med regeringerne," eller mindre diplomatisk udtrykt af en indfødt fra Asien: "Først var vi på menukortet, men nu sidder vi ved spisebordet." Med etableringen af et Permanent Forum for Oprindelige Folks Anliggender (2002) fik de indfødte en formel position i FN-systemet. I 2007 vedtog FN's Generalforsamling så en Erklæring om Oprindelige Folks Rettigheder. "Oprindelige folk" er den officielle danske oversættelse fra engelsk af "indigenous peoples," men jeg foretrækker at bruge "indfødte folk," som jeg finder mere dækkende. Ingen af de to begreber

rummer dog den udvikling af et globalt fællesskab, som har fundet sted i ly af FN.

Mange, ikke mindst regeringer, trækker definitionskriteriet op af hatten når de ikke ønsker at diskutere det substantielle. "Oprindelig" (Eng: "Aboriginal"), eller hvem kom først – ja, men er perspektivet 10, 100 eller 1.000 år? "Indfødt" (Eng: "Indigenous") – ja, men hvorfor er for eksempel en same mere indfødt i Norge end en etnisk norsk person? Indfødte folk har med stor succes håndhævet en FN-tradition for at arbejde med identifikationskriterier i

Indfødt caucus møde. Billedet er fra New York fra et møde i FNs Permanente Forum for Indfødte Folks Anliggender. Foto: Esther Fihl.

De indfødte danner ring omkring et FN-møde og gruppen for Indfødte Befolkninger. IWGIA arkiv.

stedet for definitionskriterier i forbindelse med den officielle term "indigenous peoples." Det at være "indigenous" i FNs forstand beror på en konkret stillingtagen til den indfødte gruppes forhold til staten og kan omfatte kriterier som marginalisering og diskrimination, særskilte historiske rødder, kulturelle og sproglige særtræk, m.v.

De første som prøvede sig med FN var indianere fra Nordamerika, altså regionens indfødte folk (som også var de oprindelige beboere), men de fik snart følge af indianere fra Sydamerika og indfødte folk fra Oceanien og Australien. I FN sammenhænge kaldte disse folk sig for "indigenous peoples" i stedet for "aboriginal peoples," som betyder "oprindelige folk" og som er den term de selv oftest brugte derhjemme. Lidt senere sluttede marginaliserede etniske grupper fra Asien sig til processen, men først efter 1989 fik etniske minoriteter fra Rusland og marginaliserede etniske grupper fra Afrika øjnene op for, hvad der skete i FN. De asiatiske og afrikanske folk

havde det til fælles, at de, ved kolonitidens ophør og dannelse af nye stater, var blevet marginaliseret. Man kan sige, at de nye staters struktur, administration, kultur og officielle sprog blev til uden hensyntagen til en række, ofte små, etniske gruppers sprog, livsformer og organisering. Det er netop disse folk, som senere søgte lykken i FN, og de gjorde det så snart de globale og politiske muligheder var til stede.

I FN skete der to ting. Den fælles identitet af at være "indigenous", indfødt, ændrede sig med årene og fik nyt indhold. Det viste sig blandt andet ved at stadigt nye temaer kom ind i debatten, hvorved selvforståelsen af at være indfødt blev udvidet og fik mere og mere indhold. Det afspejler sig for eksempel i den utroligt detaljerede FN-erklæring fra 2007. Det andet der skete var, at det at være indfødte blev en global realitet. Processen er interessant, fordi den afspejler, hvordan indfødte gradvist opbyggede et rum, kontrolleret af dem selv. Uden delta-

gelse fra Afrika og Asien ville de oprindelige folk fra Amerika og Oceanien aldrig have været i stand til at opnå internationale rettigheder. Det første de gjorde var at ændre det fysiske rum.

Det fysiske rum

Selvfølgelig var det meget bevidst, at indfødte fra begyndelsen mødte frem i FN iført deres traditionelle farvestrålende gevandter. Samme iført kofter, aymara'er med bowlerhatte, og molukker og shawante i næsten ingenting. De afveg så markant fra det diplomatiske korps, som ellers monopoliserer koridorene og mødesalene, at de nødvendigvis tiltrak sig opmærksomhed. De var anderledes! Og de forstod at benytte sig af det og lod sig ikke behandle som underordnede ambassadefunktionærer fra et lille afrikansk land. De første år sad de bagerst i det store mødelokale, men med etableringen af det Permanente Forum for Oprindelige Folks Anliggender i 2001 krævede de fysisk at sidde side om side med rege-

Indtager rummet i symbolsk protest. Billeder fra Geneve fra Arbejds-

Indfødte fra molukkeme kom i næsten ingen ting. Billedet er fra Geneve i forbindelse med møder i Arbejdsgruppen for Indfødte Befolkninger. Foto: Jens Dahl

ringerne. Hierarkiet er ikke til at tage fejl af, når de indfødte sidder bagerst i rummet og regeringerne foran. Bestræbelserne på at ændre dette var derfor mere end blot symbolik – det var udtryk for, at man ville anerkendes som et folk på lige fod med de folk, som stærke repræsenterer.

Når de officielle møder slutter sidst på eftermiddagen samles de indfødte i deres eget indfødte caucus, det vil sige deres eget møderum, i et af FN's mindre lokaler. Her diskuteres dagens og morgendagens møder, og der lægges strategier for forhandlinger med regeringerne. Det er de indfødtes eget rum, men i princippet har alle adgang, inklusive antropologen, men regeringsrepræsentanter accepteres ikke uden invitation. I caucus har de indfødte kontrol, og det er her at man gennem dialog og endeløse diskussioner udvikler det fællesskab, som er blevet til den globale indfødte bevægelse. Det er vigtigt, at alle beslutninger tages i enighed, og formandens evne til at høre og samle alle syns-

punkter er helt afgørende. Som antropolog er det formidabelt at være vidne til, hvordan den gode formand giver alle adgang til at tale – ofte i lange, lange beretninger. Formanden er der for at styre mødet og ikke for at lede det, og ingen taler afbrydes med henvisning til formalia. Med et lånt udtryk fra Pierre Clastres, så er den formand, som agerer som formand, ikke længere formand. Det vigtigste i skabelsen af konsensus er ikke blot målet, men ikke mindst en proces, hvor det at være indfødt udvikles gennem dialog.

Skabelsen af konsensus gør også, at stort set alle indfødte bakker op om de beslutninger, der tages i caucus, selv om kun en lille procentdel af de tilstedeværende indfødte deltager i møderne. Og enighed har gjort stærk; så meget at regeringerne anerkender at caucus beslutninger er udtryk for, hvad jordens indfødte folk mener. For eksempel da forhandlingerne om en FN erklæring gik ind i den allersidste fase i august 2007, erklærede den mexicanske rege-

ningsrepræsentant, som ledede forhandlingerne regeringerne imellem, at der ikke blev nogen erklæring uden de indfødtes accept af forhandlingsresultatet. Og så fik de godt 15 indfødte, som på det tidspunkt var til stede, tre dage til via e-mails at få accept fra hundredvis af indfødte organisationer i Nord- og Sydamerika, Rusland, Asien, Africa, Oceanien og Arktis. Den 46 artikler lange erklæring anerkender indfødte folk som retlige subjekter i forhold til international ret. Vigtigst af de mange artikler i erklæringen er artikel tre, som siger, "at indfødte folk har ret til selvbestemmelse." Alle ved, at staterne har det med at fortolke dette efter eget ønske, men det internationale samfund anerkender altså, at indfødte folk som kollektive enheder kan forhandle landrettigheder, politiske status, deltagelse i udviklingsprojekter med mere. Dette havde for eksempel stor betydning for Grønlands forhandling af en selvstyreaftale med Danmark, og det har haft en afsmittende effekt på domstolene i flere

Uden computer fungerer den indfødte globale bevægelse ikke. Billeder fra det Permanente Forum for Indfødte Folks Anliggender. IWGIA arkiv.

sydamerikanske lande for blot at nævne to eksempler.

Det verbale rum

Mange indfødte starter med at præsentere sig selv: "God morgen Mdm. Chairperson, medlemmer af det Permanente Forum og delegater. Mit navn er Michael Paul Hill. Jeg er Chiricahua Apache og jeg repræsenterer Chiricahua Apache Alliancen og Chiricahua Apache nationen. Chiricahua Apache er kendt for vores berømte ledere, bl.a. Geronimo... Chiricahua var blandt de første og sidste folk til at modstå kolonisering... Chiricahuas har en åndelig forbindelse til deres forfædres territorium, som omfatter dele af vore dages New Mexico, Arizona og Mexico. Apache tror at det sydøstlige Arizona var udvalgt af skaberen, Ussen, til at være Apaches hjemland."

Mange indfødte går så over til at berette om, hvordan de siden tidernes morgen har levet i pagt

med naturen, Moder Jord, og hvordan netop de, i modsætning til den kapitalistiske verden, praktiserer en bæredygtig udvikling. I de første år var især indianere fra Nord- og Sydamerika toneangivende i at fremstille sig selv som naturens beskyttere. Men gradvis er diskursen blevet overtaget af indfødte fra alle dele af verden og blevet en del af den indfødte selvforståelse.

I de første år i FN adopterede de indfødte offerrollen ud fra magthavernes syn på dem. De syntes at sige: Ok, vi er anderledes og vi er stolte af det. Antagonistiske modsætninger til staten blev verbale samlingspunkter for indfødte fra vidt forskellige kulturer. De indfødte talte om deres spiritualitet, kulturelle traditioner, respekt for de ældre, egalitære traditioner, fredelig sameksistens og så videre. Alt sammen i modsætning til det staterne står for.

Det er klart, at denne selvforståelse ikke skal måles med virke-

lighedens barometer, men ses i forhold til sin egen modsætning – til undertrykkerne, kapitalisterne, og det industrielle markedssamfund. Det er David mod Goliath, eller undertrykkerne mod ofrene. I verbale vendinger spiller de indfødte offerets rolle. De gør regeringerne forlegne ved at skamme dem ud for at krænke den svages rettigheder. Og det virker – godt hjulpet af pressen. Budskabet om den gode versus den onde når langt ud i vore dage, takket være internet, facebook, og twitter.

Som årene gik og de indfødte fik mere og mere fodfæste i FN, ændrede selvforståelsen sig, og nu er man ikke længere ofre, men taler med samme stemme som diplomaterne. Indfødte er i et vist omfang blevet en del af systemet og er med til at forvalte bæredygtigheden, ressourceudnyttelsen, de globale menneskelige rettigheder, osv. Tydeligst er dette måske manifesteret med oprettelse af FNs Permanente Forum, hvor

En regeringsansat amerikansk indianer bruger sin indfødte status i statens tjeneste. Foto: Esther Fihl.

indfødte er repræsenteret på lige fod med regeringerne, og dermed opfylder det i sig selv et vigtigt mål for indfødte folk. Det Permanente Forum er først og fremmest et rådgivende organ for FN, men kan i praksis få stor betydning for, hvordan de til FN knyttede organisationer (Verdensbanken, WHO, UNESCO, FAO, og så videre) forholder sig til indfødte folk overalt på kloden. Kritikerne siger dog også, at det helt har taget tænderne ud på de indfødte folks kritik af den undertrykkelse som, gennem disse institutioner, udøves af multinationale selskaber.

Det symbolske rum

FN er et militær- og religionsfrit område. Man må ikke bære uniform eller foretage religiøse handlinger. Men også dette er en tradition, som er blevet udfordret af indfødte folk. Det gør de ikke for at provokere, eller fordi de er modstandere af principperne bag disse traditioner, men for at deres

kulturer og traditioner bliver anerkendt på lige fod med staternes. Hverken mere eller mindre. For Treaty Six indianerne fra Canada er engelske militæruniformer, som blev givet dem ved traktatens indgåelse i det 19. århundrede, blevet en del af den traditionelle klædedragt, som man tager på ved særlige lejligheder – for eksempel på åbningsdagen for et FN-møde. Hvad der for disse indianere bliver opfattet som udtryk for tradition og forsoning, bliver af FN-systemet betragtet som aggression og noget militært. At blive afvist ved indgangen til FN-bygninger vil for disse indianere være en krænkelse af deres kulturs integritet og dermed deres ret til at være et folk med samme rettigheder som alle andre folk.

I 1992 ønskede de indfødte ved et FN-møde, at man afholdt et øjebliks stilhed for de, der var kommet under Latinamerikas 500-årige kolonisering. Det blev på det kraftigste afvist af forkvin-

den, Mrs. Erica-Irene Daes. Den følgende dag reagerede de indfødte ved at danne en cirkel i rummet og under bønner og sang forlod Mrs. Daes i protest rummet. I dag, 20 år senere, er det utænkeligt, at et møde i FN med fokus på indfødte folk ikke starter og slutter med en bøn eller recitation eller en afspilning af et symbolsk stykke musik. En overgang protesterede adskillige regeringer, men i dag opfattes disse symbolske handlinger som en integreret del af møder, som handler om indfødte folk. De indfødte har hermed haft succes med at omfortolke, rekonstruere og afgrænse et rum, der fungerer efter andre principper end traditionelle FN-møder. Og det værdsattes af stort set alle og giver disse møder en helt særlig aura.

Symbolske manifestationer virker samlende for de indfødte folk, fordi de ikke uden videre kan kopieres af regeringerne. Og samtidig tillader de at blive fortolket og

tilpasset de mange indfødte traditioner. De virker stærkt forvirrende når en regeringsrepræsentant overtager sådanne symboler og binder dem for en anden vogn.

Det retlige rum

Det hedder de Forenede Nationer, men er i virkeligheden en sammenslutning af stater. Regeringerne repræsenterer så de kollektiver, som staternes samlede befolkning udgør. Men indfødte ser ikke sig selv som en lige del af staten og søger anerkendelse af deres eget kollektiv – som folk. De arbejder for anerkendelse af de samme kollektive rettigheder, hvor 'de andres' varetages af staterne. For at opnå dette har de indfødte kæmpet for etablering af et særligt legalt rum, hvor kollektivet anerkendes. Når det er nødvendigt skyldes det, at indfødte folk har et rettighedsunderskud, som først og fremmest giver sig udtryk i kravet om ret til selvbestemmelse. I FN-sammenhænge er dette noget helt unikt, fordi selvbestemmelse altid har været forbeholdt stater.

Anerkendelse af kollektive rettigheder var den største anstødssten i den mere end 20-årige lange proces, der førte til vedtagelsen af FN-erklæringen om oprindelige folk. Ikke mærkeligt, for selve anerkendelsen som folk – på lige fod med alle andre folk – ligger begravet i indfødte folks kollektive rettigheder.

Indfødte folk har med andre ord skabt sig en lille niche i det internationale retlige system. Det har været muligt, blandt andet fordi de har accepteret FN's generelle rammer, det vil sige staternes overordnede retlige normer og begreber. Disse minder sikkert ikke me-

Adam Mwarabu, parakuiyo maasai fra Tanzania, har en integritet som vinder anerkendelse

get om de indfødtes egne traditioner, og indfødte har konstant måttet 'læse' deres egne traditioner ind i fortolkningen af FN's rammer. I denne proces har de toneangivende indfødte repræsentanter været de, der under forhandlingerne i FN har haft den største uafhængighed af deres egne lokalsamfund. Det betyder på ingen måde, at de ikke er repræsentative, men at de har haft et åbent mandat fra deres bagland. Sværest har det været for græsrodsrepræsentanter, som ofte ikke har formået at udvise den fleksibilitet, som det kræves at handle indenfor rammer, hvor regler og traditioner er under konstant vedtagelse og ændring, og som netop kendetegner de indfødtes FN-rum.

Det fleksible rum

Hvordan får man adgang til det indfødte rum – eller hvordan bli-

ver man anerkendt som indfødt, af regeringer og af indfødte folk selv? Et eksempel på dette er fra et officielt møde, hvor en delegation fra en organisation af keitiske kvinder giver et indlæg. Hun starter nogenlunde sådan: "Jeg, den feberplagede planet, ønsker ikke at ende mine dage under opsyn af mine gæster. Menneskelige reptiler passerer over min sjæl, du har udtørret næsten alle mine naturlige ressourcer uden hensyn til af-faldet. Du kvæler mig..." Og nu bliver hun afbrudt af formanden, fordi hun ikke holder sig til dagsordenen, som er forslag, der skal bringes til Menneskerettighedsrådet. Men hun svarer igen med henvisning til, at hun netop fremsætter forslag fra Moder Jord. Det nytter dog ikke, og han giver ordet videre til den næste taler, og mødet går uhindret videre. Det ville formanden aldrig være slup-

f alle. Samtidig har han stærke rødder blandt sine egne derhjemme. Foto: Jens Dahl.

pet godt fra, hvis tilhørerne mente at taleren var indfødt, for hun siger ikke noget, som er markant forskelligt fra, hvad mange indfødte fra Latinamerika ofte gør. Men ingen anser tilsyneladende taleren for indfødt, og hun deltager da heller aldrig i de indfødtes caucus. I de FN fora hvor NGO'er har adgang er der altid organisationer, som bruger enhver lejlighed til at gøre opmærksom på sig selv uanset deres baggrund

I de officielle møder såvel som i caucus får alle lov til at tale. Når en repræsentant for African-American Indigenous Women's Diaspora Caucus eller for Rehoboth Basters i Namibia taler, finder lignende afgrænsninger som ovennævnte sted. Men afgrænsningerne foregår i processen, ikke med henvisning til regler, forordninger, definitioner eller lignende. Der er ingen betonmur eller raftehegn

omkring, som værner det indfødte rum, og der er heller ikke et vogt-ernes råd ved indgangen. Men der er et løst bambushegn, som en af de indfødte engang udtrykte det. Dette hegn er åbent for den, som accepterer traditionerne, der hersker indenfor hegnet, og kan identificere sig selv med de traditioner, der binder rummet sammen. Vigtigst af alt er formentlig konsensustraditionen, som giver den åbenhed og gensidige respekt og som netop er kendetegnet ved det indfødte alternative rum.

Feltarbejde

Som engageret antropolog og forsker har jeg gennem de årtier fulgt FN møder, lært utrolig mange af aktørerne at kende og mødt mange af deltagerne i deres hjemlige omgivelser i Indonesien, Tanzania, Bolivia, Rusland og andre steder. Når man lytter til taler efter taler

kan det ikke undgås, at man hæfter sig ved de mange symbolske udtryk, der nemt kan opfattes som floskler. De indfødte taler konstant om, at de er beskyttede af naturen, at de har levet et bæredygtigt liv siden tidernes morgen, at man skal ære Moder Jord og så videre. Diplomaterne taler på deres side om udvikling, staternes integritet, at alle er lige inden for staternes rammer og den slags.

Det er ganske interessant at følge, hvordan så mange forskellige mennesker gennem flere årtier har forsøgt at tænke sig selv ind i nogle (symbolske) rammer, som med årene har ført til dannelsen af et netværk af relationer og traditioner, som tilsammen udgør de indfødtes eget globale rum. Visuelt skifter man i dag ofte fra traditionel klædedragt til samme påklædning som diplomaterne, hvis man mener, at dette fremmer sagen – men altid med den mulighed at vende tilbage til egne traditioner, når dette skønnes nødvendigt. De indfødte trådte ind i FN som ofre, de 'andre' og de gode for med tiden at blive aktører med udgangspunkt i deres eget nye univers. ■

Forslag til videre læsning:

Julian Burger: *De første folk. Mellemfolkeligt Samvirke. 1991.*

Jens Dahl: *Indfødte folk. IWGIA 1992.*

www.iwgia.org

JENS DAHL ER ANTROPOLOG OG KNYTTET TIL CENTER FOR KOMPARATIVE KULTURSTUDIER, KØBENHAVNS UNIVERSITET. FORFATTEREN HAR OVER EN ÅRRÆKKE BEDRETVET FELTSTUDIER I FN I GENEVE OG NEW YORK.